

Vinicije B. Lupis

Državni arhiv, Dubrovnik

Marin De Gosti – darovatelj dvaju moćnika kotorskoj prvostolnici tijekom prve polovine 14. stoljeća

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

predan 8. 11. 2001.

Sažetak

Autor je na osnovi pregleda riznice prvostolnice sv. Tripuna u Kotoru i uvida u objavljene notarske spise kotorske kancelarije uspostavio vezu između kotorskog plemića Marina pokojnog Junija De Gosti (Gostića ili Gostova?) i dva moćnika sa zakladiteljevim natpisom i grbom. Na osnovi arhivske građe i istodobnih zlatarskih radova u

Dubrovniku nastanak moćnika treba tražiti u prvoj polovini 14. stoljeća. Ovim iznašašćem obogaćena su dosadašnja saznanja o darodavcima liturgijskih predmeta hrvatskog srednjovjekovlja, te, k tome, skrenuta pažnja na ovaj, do sada zaboravljen plemićki rod.

Riznice dalmatinskih crkava oduvijek su bile najbolji čuvari baštine davnih vremena. Poput dubrovačke, i kotorska katedralna riznica – Moćnik¹ čuva brojne srebrne i pozlaćene moćnike iza kovanog baroknog raštela. Kada god započnemo pisati o Moćniku sv. Tripuna, moramo se prisjetiti 1378. godine, kada je mletački vojvoda Vettore Pisani opljačkao Kotor, izvršivši »gran saccho«, i odnio u nepovrat mnoge vrijedne zlatarske predmete u Mletke, ili francuskoga generala Gauthiera, koji je od kraja rujna 1813. do početka siječnja sljedeće 1814. godine desetakovao liturgijsko srebro grada Kotora, pretapajući sve srebrne predmete da se iskuje novac.² Nakon tog posljednjeg uništavanja možemo reći da je nastao popis »novog« katedralnog Moćnika koji broji oko pedesetak danas sačuvanih moćnika svetačkih udova iz raznih kotorskih crkava. Danas, poslije opasnosti devedesetih godina 20. stoljeća, moćnici župe sv. Stasija u Dobroti pridruženi su prvostolnoj riznici. Posljednja četvrtina 14. i tijekom 15. stoljeća vrijeme su nastanka glavnine sačuvanih moćnika, od kojih jedna veća skupina pripada bratovštini sv. Križa, sv. Venerande, sv. Roka i sv. Nikole. Dolaskom Turaka pred gradske zidine, te uništavanjem kopnene trgovine i priljeva plemenitih kovina okončano je vrijeme blagostanja kotorske komune. Od tog vremena najveći broj liturgijskih predmeta uvezio se iz Mletaka. Stoga svaki sačuvani moćnik iz vremena »samovlade« ili zlatnog 14. stoljeća nastao u domaćim zlatarskim radionicama novi je prilog obogaćivanju poglavlja o kotorskom i hrvatskom srednjovjekovnom zlatarstvu.

Danas moćnici nose različite inventarske brojeve jer su se sve do francuskog perioda čuvali u više gradskih crkava.

Svakako treba obratiti pažnju na jedan važan detalj, a to je da se kotorski i dubrovački moćnici čuvaju na specifičan način u posebnim ormarima i da nemaju baze s nožicama kao moćnici iz Trogira, Splita ili Zadra i Nina. Ovaj detalj još je jedan u nizu uske veze dubrovačkog i kotorskog zlatarskog kruga, u kojem su se isprepleli brojni europski zlatarski utjecaji.

Prvi moćnik koji je tema naše rasprave, a riječ je o moćniku nepoznatog sveca u obliku noge (v. 45 cm x š. 8,9 x 8,9 cm), izrađen je od iskucanog srebrnog lima, djelomično pozlaćenog, što nosi urezani rimski broj XXI, a prema popisu don Iva Stjepčevića redni broj XXXI.³ Šiljasto oblikovana gotička cipelica prekrivena je kvalitetno iskucanim motivom trolisne vinove loze koja na vrhu prelazi u motiv žira. Dokoljenica je glatka sa središnjom širokom okomitom vrpcom prekrivenom akantusovim listovima, što stvaraju krugove unutar kojih je kružni ornament s po četiri trolisna ornamenta i međulistovima. Ispod koljena pruža se uska srebrna pozlaćena vrpca poput svih ornamentalnih površina s arkadicama pod kojim se nalazi stilizirani trolisni ornament. Slična vrpca nalazi se u dubrovačkom Moćniku na moćniku noge sv. Teodora i sv. Eustahija (CIX).⁴ Od svega je najzanimljiviji medaljon na vrhu moćnika. Između dvije ispupčene vrpce urezan je natpis koji glasi: MEMENTO. DNE. FAMULO. TUO. MARINO. DE. GOSTI. Središnji dio medaljona prekriven je štancanim križnim motivom koji se pojavljuje u dubrovačkom Moćniku na mnoštvu moćnika iz 14. stoljeća,⁵ a središtem dominira grb u obliku štita razdijeljen središnjom kosom gredom na kojoj se nalaze dva stilizirana ljiljana, između kojih je osmerokrako sunce. Naknadno je u gornjem i

Kotor, katedrala, moćnik noge nepoznatog sveca (foto: Stari grad Kotor)

Kotor, Cathedral, leg reliquary of unknown saint

Kotor, katedrala, moćnik noge nepoznatog sveca, detalj s grbom obitelji Gosti (foto: Stari grad Kotor)

Kotor, Cathedral, leg reliquary of unknown saint, detail with Gosti family coats-of-arms

donjem polju ugravirano po jedno slovo: »S T – Sancti Triphoni«, što je označavalo pripadnost Moćniku prvostolne crkve sv. Tripuna.

Takav grb nalazi se i na drugom moćniku ruke nepoznatog sveca u istom Moćniku, koji zajedno tvore cjelinu. Moćnik u obliku ruke (v. 53,5 cm x š. 7,5 cm) ima uokolo zapešća jednaku vrpču od iskucanog i pozlaćenog srebrnog lima s jednakim motivom akantusova lista koji tvori kružnica, unutar koje je središnji kružni ornament s više radijalno postavljenih trolistova. Ivo Stjepčević u svom radu moćnik vodi pod rimskim brojem XXXI, ali je na samom moćniku urezan rimski broj XXII. Možda je riječ o starom numeriranju prije objedinjenja ostataka riznica kotorskih crkava. Valja spomenuti da se jednak motiv poput vrpce s moćnika noge nalazi u Dubrovniku na moćniku ruke sv. Nereja (CXLVI.). Također, i

među kotorskim moćnicima nailazimo na vrpču iskivanu po istoj štanci na moćniku noge nepoznatog sveca koji je pripadao svetom Križu prema urezanim slovima »S.C.«, a nosi urezana dva broja, rimski broj XX i arapski broj 10. Ovaj gotički moćnik bio je očito oštećen u velikoj trešnji 1667. godine jer je krpljen s tri zavjetne pločice, od kojih jedna prikazuje klečeću ženu, druga sv. Tripuna, a treća zavjet prisjui. Nestali medaljon na vrhu je zamijenio novi s ponovljenim križem Kristove muke i simbolima muke. No, da se vratimo na moćnik ruke nepoznatog sveca. Na vrhu moćnika nalazi se kružni medaljon s urezanim natpisom gotičke kapitale koji glasi: MEMENTO. DNE. FAMULO. TUO. MARINO. DE.GOSTI. Na križnoj podlozi je posve isti grb, sa štitom šiljastoga gotičkog oblika sa središnjom razdijelnom gredom na kojoj se nalaze dva ljiljana i u sredini osmerokra-

Kotor, katedrala, moćnik ruke nepoznatog sveca, detalj s grbom obitelji Gosti (foto: Stari grad Kotor)

Kotor, Cathedral, arm reliquary of unknown saint, detail with Gosti family coats-of-arms

Kotor, katedrala, moćnik ruke nepoznatog sveca (foto: Stari grad Kotor)

Kotor, Cathedral, arm reliquary of unknown saint

ka zvijezda. K tome, urezana su slova »ST – Sancti Triphoni«, dakle oznaka pripadnosti prvostolnom moćniku.

Poslije utvrđivanja osobe darodavca i njegova grba javila se potreba da se utvrdi kada je živio zakladitelj. Poslužit ćemo se s više znanstvenih metoda. Komparativnom analizom moćnika iz Dubrovnika, a oni su nastali od prve četvrtine do polovine 14. stoljeća, kada se mijenjaju matrice za iskivanje vrpce, dakle možemo okvirno utvrditi vrijeme nastanka. Ipak, grb je vrlo jasan u traženju rješenja, pa heraldika ili grboslovlje mogu nam nadalje pomoći. U do sada poznatim grbovnicama poput rukopisnoga grbovnika *Stemmi delle famiglie nobili, ed altre principali delle Bocche di Cattaro*, koji se čuva u Naučnoj biblioteci u Zadru, a nastao je vjerojatno u 19. stoljeću na osnovi starijeg predloška, nema našega grba. Donekle je najbliži grb kotorske plemićke obitelji

Civaleli s tri ljiljana na središnjoj kosoj gredi grba.⁶ Grb dubrovačke obitelji Svrhginovića s njihove grobnice u Dominikanskom samostanu u Dubrovniku ponajviše slični grbu obitelji De Gosti. Riječ je također o štitu razdijeljenom kosom gredom s po dva horizontalna ljiljana i krugom u kojem je šesterokraka zvijezda.⁷ Razlika je u položaju ljiljana i u broju krakova zvijezde. Svakako treba istaknuti da ovaj grb potječe iz 1386. godine. Također, ni u grbovniku dalmatinskog plemstva Ferdinanda Hayera von Rosenfelda nije se našao sličan grb kao ni spomen plemićke obitelji De Gosti (Gostić? Gostov? Gost?).⁸ Vrlo je zanimljivo da ovu plemićku obitelj ne spominje ni Jovan Martinović u svom radu o genealogiji i heraldici plemićkih rodova u Kotoru prve polovine 14. stoljeća, temeljeći ga ponajviše na izdanoj arhivskoj građi kotorskog notarijata.⁹

Antun Mayer objavio je značajno djelo regeste kotorskog notarijata do 1337. godine i danas nam to djelo znači izuzetno vrijedan izvor za studije o kotorskim umjetninama i onodobnom svakodnevnom životu.¹⁰ Tako saznajemo da je 22. VI. 1332. Radun Živaljević iz Konavala primio od Kotoranina Marina Gostova¹¹ 10 perpera mletačkih groša, obvezavši se da će doći na njegov ždrijeb u Grbalj, kao drugi posadnici sa cijelom obitelji, i vratiti mu novac za pet godina, ako iskupi svoju obitelj od Bošnjaka; ako ne iskupi, vratit će mu novac za mjesec i pol dana. Svjedok je bio Guineç, sin Miškov, čovjek pokojnog Dragana Tomova.¹² Dana 14. VIII. iste godine Filippino de Mulino iz Mletaka izjavljuje da mu je Marin Gostov podmirio sve dosadašnje dugove.¹³ Deset dana poslije susrećemo istog Marina Gostova, kako se obvezuje da će dugovanje od 1000 križanih perpera koje duguje Dubrovčanima Klementu (Klimu) Gučetiću (Goce) i Nikoli Lukareviću (Lukari) isplatiti do sv. Petra.¹⁴ Dana 9. XI. 1332. godine Marin pokojnog Junija Gostova prenosi svoja potraživanja od 200 perpera protiv Giulija Taliferrija iz Ulcinja na Miha Buću, ali ako pak Miho Buća ne bude u stanju utjerati dug, Marin Gostov mu neće biti dužan.¹⁵

Već početkom sljedeće 1333. godine, 14. siječnja Marin pokojnog Junija Gostova iz Kotora sklapa trgovačko društvo s Petrom Menčetićem (Mencijevim) u iznosu od 3300 perpera mletačkih groša, a četiri dijela dobiti ili gubitka idu Marinu Gostovu, a peti dio Petru. Uglavili su klauzulu da će završni račun srazniti za godinu dana.¹⁶ Dana 18. listopada 1333. godine zlatar Mihoje, brat Miloslavov primio je od Marina Gostova 400 perpera mletačkih groša na dobit, a dobit i gubitak su bili uglavili tako da dijele napola, s obvezom zlatara Mihoja da za godinu dana položi završni račun.¹⁷

Sljedeći mjesec, 3. studenog 1333. godine, Marin pokojnog Junija Gostova sklapa trgovački ugovor s Ilijom, sinom pokojnog Nikole Grka iz Dubrovnika, te mu predaje 1000 perpera mletačkih groša na dobit, s obvezom da će jedna trećina dobitka ili gubitka ići Iliji Dubrovčaninu, a dva dijela Marinu i uobičajenim godišnjim polaganjem računa.¹⁸ Isti taj dan Marin pokojnog Junija Gostova udaje svoju sestru Jelenu za istog Iliju pokojnog Nikole Grka iz Dubrovnika s kojim je sklopio ortački ugovor, dajući joj 33 križanih perpera dote i 30 *asagija* zlata i odijela.¹⁹ Vrijednost dote bila je pozamašna, jer je kotorski plemić Baratol Paskvali udavao svoju kćer Dešu za Nalu Sergijeva Kantavali. Dao joj je u dotu kuću na Trgu sv. Tripuna vrijednu 300 perpera križanih i 28 *asagija* zlata, raznih odijela i jednu sluškinju.²⁰ Dakle, Marin pokojnog Junija De Gosti bio je doista imućan, a jedino možemo dovesti njegovo plemstvo u pitanje kada udaje svoju sestru za dubrovačkog pučanina. Zašto se do sada nije poklanjala pažnja ovoj obitelji, u znanstvenoj literaturi za sada ostaje nerazjašnjeno.

Iz notarskih knjiga saznaje se još i o ostalim članovima do sada nepoznate plemićke obitelji Gosti. Tako se 17. X. 1335. godine Grube Gronjin i Domaja pokojnog Tripuna Gostova udružuju; Domaja Gostov ulaže 165 zlatnih dukata sa dva dijela dobitka i gubitka, a za završni račun su se bili dogovorili uglaviti ga za dva mjeseca.²¹ Iznova, od 21. VII. 1336.

godine možemo pratiti trgovačke aktivnosti Marina pokojnog Junija Gostova koji duguje Mlečaninu Čanniju Jurjevu 427 perpera i 3 mletačka dukata s obvezom da će mu povratiti novac za četiri mjeseca.²² Kod istog Mlečanina, Marin pokojnog Junija Gostova zadužuje se 7. studenog 1336. godine za 694,5 perpera mletačkih groša s obvezom vraćanja za šest mjeseci.²³ Za pet dana Marin pokojnog Junija Gostova zadužuje se kod Rambolda Bona iz Mletaka za 118,5 perpera mletačkih groša, obvezujući se na povrat za četiri mjeseca.²⁴

Sljedeći dan, točnije 13. XI. 1336. godine pripadnik obitelji Gosti – Petar zadužuje se kod Mlečanina Nicoletta Baldella za 559 perpera mletačkih groša s obvezom vraćanja do četiri mjeseca.²⁵ Također se saznaje iz notarskih isprava da je Luka pokojnog Marka Gostova imao novčanih poteškoća, jer je Junije Kačić sa sinom Nikolom vratio Luki pokojnog Jakova Benova kuću rečenog Luke Gostova, koja mu je pripala (Luki Benovu) na temelju presude ogluhe, za miraz Junijeve kćeri za 104 perpera.²⁶ Braća Paško i Marin, sinovi pokojnog Marka Gostova, 28. studenog 1336. godine obvezali su se da će Juniju Kačiću i njegovu sinu Nikoli isplatiti obvezu, ako se njihov brat Luka ne zadovolji iskupljenjem svoje kuće koju je izvršio Luka Jakova Bonova.²⁷ Prvi prosinca iste 1336. godine Petar Gostov kod istog Luke pokojnog Jakova Benova uzima zajam od 900 perpera na tri godine.²⁸ Inače, isti Luka Gostov²⁹ 9. lipnja 1331. godine zadužio se i kod braće Mateja i Sergija Jakonja.³⁰

Marin pokojnog Junija Gostova, koji je uzimao velike kredite kod mletačkih novčara za svoje trgovačke poduhvate, u kasnijim je godinama financijski dobro stajao, jer je 3. ožujka 1337. godine kupio vinograd od Grube Bogića za 150 perpera.³¹ U prvoj knjizi Antuna Mayera *Kotorski spomenici* spominje se više članova obitelji De Gosti: Junius, Luka, Marcus, Marko, Nikola, Marin, Petar i Paško.³² Očito je da je dobrostojeći Marin Gostov, bogati kotorski trgovac čiju aktivnost smo posvjedočili arhivskim podacima, bio tako imućan da je mogao pokloniti dva moćnika kotorskoj prvostolnici. Svoj je poklon posve samodopadno uredio svojim grbom i inenom, nipošto ne bivajući samozatajnim poput mnogih drugih darovatelja koji nisu bilježili svoje ime. Prema stilskim karakteristikama i poredbenim umjetninama u Dubrovniku, proistječe da je njegovo darovanje bilo upriličeno tridesetih, četrdesetih ili najkasnije pedesetih godina 14. stoljeća. Ovu tvrdnju mogu potvrditi i okvirno omeđiti datumi sklapanja oporuka dubrovačkih plemića Nikole Lukarevića od 18. travnja 1352. godine³³ i Klementa Gučetića 18. siječnja 1375. godine,³⁴ dvaju trgovačkih partnera Marina pokojnog Junija De Gosti. Oni, a vjerujemo da su bili slične životne dobi poput našeg Marina daju još jednu potvrdu o njegovu vremenu življenja i darovanja. Tako bi se za ova dva moćnika moglo reći da pripadaju u skupinu rijetkih sačuvanih moćnika nastalih prije velike pljačke grada Kotora 1378. godine. Za kasnije postanje ne govore poredbeni primjeri u Dubrovniku, kao ni u Kotoru. Slobodno možemo reći da se igrom slučaja sačuvala memorija na jedan stari kotorski plemićki rod, obogativši naše dosadašnje poznavanje hrvatskoga grboslovlja.

Bilješke

- 1
Ovdje se misli na posebnu zgradu, odnosno prostoriju posebno sagrađenu za čuvanje svetih moćiju. U staroj dubrovačkoj tradiciji postoji lijepi izraz *posvetilnica* ili *moćiste*, kao mjesto čuvanja svetih moćiju uz općepriznat naziv *Moćnik*.
- 2
V. B. Lupis, *Kotorske likovne teme – u slavu grada Kotora*, »Croatica Christiana periodica«, br. 46, Zagreb, 2000, str. 189–196.
- 3
I. Stjepčević, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Štamparsko poduzeće »Novo doba«, Split, 1938, str. 42.
- 4
Sv. Eustahije – Stasij patron je prigradске kotorske župe u Dobroti i njegovo štovanje nije više rašireno na hrvatskom priobalju.
- 5
Isti štancani motiv razlistanog istokračnog križa nalazi se na moćnici-ma glava iz dubrovačke prvostolnice: sv. Stjepana Prvomučenika (CXXI.), moćniku glave sv. Domicile i sv. Petrunjele (LVIII.).
- 6
Zbirka rukopisa Naučne biblioteke u Zadru, broj rukopisa je Ms. 572., a sastoji se od četiri sveščića s jednostavno nacrtanim grbovina šablonskih polja.
- 7
Arhiv Dominikanskog samostana u Dubrovniku, Rukopis »*I sepolchri*«, str. 8.
- 8
F. Heyer von Rosenfeld, *Wappenbuch des Königsreich Dalmatien*, Nürnberg, 1873.
- 9
J. Martinović, *Prilozi proučavanju genealogije i heraldike znamenitijih vlasteoskih rodova u Kotoru prve polovine XIV. vijeka*, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XII, Kotor, 1964, str. 33–70.
- 10
A. Mayer, *Kotorski spomenici, druga knjiga kotorskih notara od god. 1329, 1332–1337*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Crnogorska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1981. (dalje Kot. spom.)
- 11
Autor Antun Mayer navodi hrvatski oblik prezimena De Gosti kao Gostov, a možda može biti i oblik Gostić. U nazivu radnje zadržao sam latinski oblik prezimena, a citirajući regeste Antuna Mayera navodim hrvatski oblik prezimena.
- 12
Kot. spom., str. 444.
- 13
Kot. spom., str. 447.
- 14
Kot. spom., str. 449.
- 15
Kot. spom., str. 456.
- 16
Kot. spom., str. 463.
- 17
Kot. spom., str. 484.
- 18
Kot. spom., str. 486.
- 19
Kot. spom., str. 486.
- 20
J. Martinović, o. c., str. 61.
- 21
Kot. spom., str. 537.
- 22
Kot. spom., str. 571.
- 23
Kot. spom., str. 579.
- 24
Kot. spom., str. 579.
- 25
Kot. spom., str. 579.
- 26
Kot. spom., str. 581.
- 27
Kot. spom., str. 582.
- 28
Kot. spom., str. 582.
- 29
J. Martinović navodi oblik prezimena Gosti u svom radu o kotorskom plemstvu prve polovine 14. stoljeća.
- 30
J. Martinović, o. c., str. 61.
- 31
Kot. spom., str. 593.
- 32
A. Mayer, *Kotorski spomenici /prva knjiga kotorskih notara od god. 1326 do 1335*, Zagreb, 1951, str. 603.
- 33
Državni arhiv u Dubrovniku (dalje DAD), 10. 1. – Testamenta notariae (dalje Test. not.) 4, str. 33–35.
- 34
DAD, 10. 1. – Test. not. 6, str. 123–124.

Summary

Vinicije B. Lupis

Marin De Gosti – Donator of Two Reliquaries to the Kotor Cathedral During the First Half of the 14th Century

Looking through the treasury of the St. Tryphon's Cathedral in Kotor and consulting the published notarial documents of the offices in Kotor, the author has established a connection between the Kotor aristocrat Marin, son of the late Junij De Gosti (Gostić or Gostov?) and two reliquaries with the donor's inscription and coats-of-arms. On the basis of the archi-

ve material and the contemporary work of Dubrovnik goldsmiths, the reliquaries' creation date should be placed somewhere in the first half of the 14th century. The discovery has enriched the knowledge on donators of liturgical objects in the Middle Ages in Croatia, as well as turned the attention to the said aristocratic family.